

**«ЦЕ МОЄ ЖИТТЯ,
І Я НЕ ХОЧУ ВТРАЧАТИ З
НЬОГО ЖОДНОГО РОКУ».**

**ДОСВІД І
БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ,
ЯКІ ТІКАЮТЬ З УКРАЇНИ
Листопад 2022 р.**

Save the Children

Обкладинка: Організація Save the Children підтримує літній табір у Польщі, організований партнерською організацією "Зустріч" для дітей, які втекли з України.

Польща | Pol By / Save the Children

Зміст

Резюме	3
Історія питання	6
Благополуччя дітей після виїзду з України	10
Навчання дітей у школах	13
Почуття причетності у дітей	21
Що діти кажуть про те, що їм потрібно	21
Які у дітей сподівання на майбутнє	24
Рекомендації	27
Додаток: Учасники дослідження	29
Примітки	30

Подяки

Дослідження було б неможливим без участі понад 1000 дітей та опікунів, які приділили и йому свій час і поділилися своїм досвідом. Ми також вдячні колегам із представництв наших у Фінляндії, Італії, Литві, Нідерландах, Норвегії, Польщі, Румунії та Швеції. Особлива подяка Сарі Гранат, Ханні Ньют і Торі Клоусон за надання консультацій і внесок протягом усього процесу дослідження.

Автори:
Ілана Тайлер-Рубінштейн
Даніель Гореван
Лаура Ківела

Редагування звіту та складання тексту:
Нікола Кісс

Графічний дизайн:
Джон Макгілл

РЕЗЮМЕ

З моменту ескалації конфлікту в Україні в лютому 2022 року понад 7,7 мільйона біженців покинули країну в пошуках безпеки в інших країнах Європи.¹ Приблизно 40% з них – діти.

Дослідження Save the Children за участю понад 1000 дітей та опікунів у восьми європейських країнах показує, що діти, які залишили Україну, стикаються зі значними проблемами, адаптуючись до нового середовища. Вони повідомляють про вищий рівень тривоги та почуття нещастя, ніж раніше, і тривожно високий відсоток з них не планує вступати до школи або відвідувати її.

Ці висновки ґрунтуються на опитуванні та обговореннях у фокус-групах з дітьми та їхніми опікунами, які були проведені у Фінляндії, Італії, Литві, Нідерландах, Норвегії, Польщі, Румунії та Швеції в липні та серпні 2022 року.

Вплив переміщення на благополуччя дітей

Більшість опитаних дітей (57%) сказали, що відчувають себе дещо або набагато менше щасливими після того, як покинули Україну. Найбільше страждають діти старшого віку (16 років і старше). Двоє з кожних трьох дітей старшого віку (66%) повідомили, що почуваються менш щасливими порівняно з 55% дітей молодшого віку.

На запитання, чи відчували вони будь-які негативні емоції за останній місяць, діти зазвичай відповідали, що вони хвилюються про майбутнє (55%), відчувають неспокій (44%) і самотність (44%). Більшість дітей старшого віку повідомили, що вони відчувають більше тривоги (78% порівняно з 50% дітей молодшого віку).

Почуття, які висловили діти, є зрозумілою психологічною та емоційною реакцією на втечу від руйнівного конфлікту, розлуку з близькими членами родини та адаптацію до нової країни. Але якщо їх залишити без уваги, вони можуть перерости в довгострокові психосоціальні та психічні проблеми.

Щиро прийняті європейськими державами

Конфлікт в Україні викликав хвилю підтримки та солідарності з біженцями з України з боку простих громадян у більшості країн Європи. Це сприяло тому, що діти-біженці з України загалом повідомляють, що почуваються бажаними. Одна дитина-біженець, яка втекла до Польщі, сказала: *«Нас справді зустріли, можна сказати, з розпростертими обіймами. Вони дуже допомогли... ми весь час плакали, тому що нам потрібно було втікати... [але] коли ми приїхали сюди... цього страху якось вже не було»* Проте в усіх країнах опитування кожна п'ята дитина (21%) заявила, що зазнавала дискримінації.

Європейські держави та Європейський Союз зробили помітні та позитивні кроки, щоб забезпечити дітям-біженцям з України гостинність. Найважливішим стало введення в дію Директиви про тимчасовий захист (TPD), згідно з якою біженці з України можуть швидко та просто отримати дозвіл на проживання, а також мають право на освіту, медичне обслуговування та інші державні послуги.

РУМУНІЯ | Камелія Йордаке / Save the Children Румунія

Проблеми на практиці: доступ до освіти та інших послуг

Однак імплементація ТРД виявилася серйозною проблемою для європейських урядів. Незважаючи на гарантований доступ до освіти згідно з ТРД, приблизно одна третина (32%) опитаних дітей не відвідували школу в період між ескалацією конфлікту та початком літніх канікул (онлайн або очно), а ще 25% відвідувало школу лише онлайн. Приблизно кожен четвертий сказав, що не має наміру вступати до місцевої школи в 2022-23 навчальному році або не впевнений щодо цього.

РІМОНІ ДЕН СТРІПТ / Save the Children

Ці тривожні висновки підтверджуються даними про вступ до шкіл в європейських країнах. У Польщі лише 41% українських дітей, які зареєстровані в країні, навчаються в місцевій школі.² У Португалії лише близько 4 000 з 15 000 дітей з України, які зареєстровані в країні, відвідують місцеві школи.³

Паралельно із зусиллями європейських урядів український уряд заохочує використання програми дистанційного електронного навчання, розробленої у відповідь на пандемію COVID-19. Однак співробітники програми Save the Children в європейських країнах під час консультацій у вересні 2022 року підкреслили, що хоча багато дітей можуть бути зараховані до онлайн-навчання, здається, що насправді мало дітей відвідують або беруть участь у онлайн-навчанні.

Важливо, що результати вказують на прямий зв'язок між відвідуванням школи та відчуттям благополуччя та приналежності у дітей. Приблизно половина опитаних дітей сказали, що вони не мають друзів поряд, причому хлопчики значно частіше ніж дівчата повідомляють про тугу за друзями в рідній місцевості (64% порівняно з 52% відповідно). Особисте навчання відіграє важливу роль у покращенні почуття приналежності у дітей і зменшенні почуття самотності.

Європейські уряди також намагаються знайти відповідне житло для біженців у той час, коли вторинні економічні наслідки конфлікту в Україні та пов'язана з ним криза вартості життя відчуються на всьому континенті.⁴ Це знайшло відображення у розповідях дітей. Багато хто повідомив про відсутність відповідного житла або переповненість житла як про головну проблему. Майже половина (47%) сказали, що хочуть знайти квартиру для своєї родини, а 43% хочуть мати власну спальню або ділити кімнату з братом або сестрою.

Реалії тривалого переміщення

Більшість опитаних дітей та опікунів сказали, що хочуть колись повернутися в Україну. Троє з чотирьох опитаних дітей (75%) висловили таке бажання, а 18% сказали, що невпевнені. Лише 7% сказали, що не мають наміру повертатися. Діти старшого віку (віком від 16 років) рідше казали, що хочуть повернутися (66%), ніж діти молодшого віку (77%).

Коли їх запитали про їхні плани повернутися, опікуни здавалися менш впевненими. Лише 22% сказали, що планують повернутися протягом наступних шести місяців. Майже половина (47%) не визначилися, а 30% не мають наміру повертатися.

Діти сказали, що для того, щоб почуватись як вдома у своїй місцевій громаді, їм потрібні друзі з громади (57%), а також можливість займатися спортом або насолоджуватися своїми хобі (56%) і вивчати місцеву мову (54%).

Реальність така, що приймаючим країнам потрібно буде розширити та адаптувати свої системи соціальних послуг, щоб забезпечити довгострокову підтримку та інтеграцію українців, а також досягти прогресу у виконанні своїх зобов'язань щодо дітей, які живуть у бідності.

Потрібна терміновість і довгостроковий підхід

Дослідження Save the Children показує, що потрібне оновлене відчуття невідкладності, щоб діти з України могли повною мірою користуватися своїми правами на захист, охорону здоров'я та освіту, а також посправжньому процвітати в приймаючих країнах. Цю невідкладність необхідно поєднати з довгостроковими роздумами та плануванням, враховуючи, що порівняно небагато біженців з України планують повернутися додому найближчим часом.

Українські діти-біженці мають велике бажання належати до своїх нових громад і створити відчуття нормального життя у своєму повсякденному житті. Це необхідно для їхнього благополуччя та розвитку.

Для того, щоб підтримати їх у цьому, ЄС та європейські держави мають вжити таких ключових заходів:

Забезпечити довгостроковий захист та соціальні послуги для біженців з України

- Зобов'язатись надавати захист усім біженцям з України, доки тривають військові дії в країні, і до тих пір, поки не буде безпечно повернутися, шляхом продовження TPD або подібних програм захисту.
- Надати нове і спеціальне фінансування та включити дітей з України в національні плани дій Європейської гарантії щодо дітей, зокрема у сферах освіти, житла та підтримки психічного здоров'я.

ПОЛЬЩА | Організація Save the Children

РУМУНІЯ | Анна Пантелія / Save the Children

Забезпечити, щоб всі діти українських біженців навчалися в школах

- Розширити можливості національних систем освіти та зміцнити потенціал вчителів для забезпечення інтеграції учнів з різним походженням.
- Забезпечити, щоб біженці з України знали про своє право на доступ до освіти в місцевій системі, а також заохочувати і підтримувати їх у зарахуванні на очну форму навчання, якщо вони бажають це зробити.
- Інтегрувати з освітою відповідні та належні послуги психосоціальної підтримки та захисту дітей.

Надавати підтримку в інтеграції українських дітей-біженців у приймаюче суспільство

- Проведення спортивних, музичних та інших розважальних заходів для дітей біженців, інтегрованих з місцевим населенням.
- Забезпечення мовної підтримки для дітей-біженців та їхніх опікунів, а також інші підготовчі заняття для учнів, які вступають до місцевої системи освіти.

ІСТОРІЯ ПИТАННЯ

З моменту ескалації конфлікту в Україні 24 лютого 2022 року в країні загинуло або було поранено понад 1000 дітей.⁵ Ця цифра трагічна і скоріше за все є заниженою. До жовтня 2022 року майже третина населення була переміщена, а⁶ в Європі зафіксовано понад 7,6 млн біженців з України.⁷ Тисячі дітей і сімей все ще змушені тікати, а насильство та бойові дії ускладнюють доступ до необхідної медичної допомоги та освіти .

Переважна більшість біженців – жінки та діти, оскільки в умовах воєнного стану чоловіки віком від 18 до 60 років наразі не мають права залишати Україну. За оцінками 40% з них - це діти.⁸ Понад 300 000 громадян третіх країн з таких країн, як Туніс, Гана та Ліван, також покинули Україну.⁹ Польща та Німеччина приймають найбільшу кількість біженців з України, але і такі далекі від України держави як Іспанія приймають аж 140 000 чоловік.¹⁰

Європейські громадяни, уряди та ЄС продемонстрували надзвичайну солідарність з дітьми та сім'ями, які тікають від насильства в Україні. На початку кризи Європейський Союз вперше одногосно активував Директиву про тимчасовий захист (TPD). Це існуючий механізм реагування на масове прибуття біженців, який був прийнятий ЄС у 2001 році після конфлікту в колишній Югославії.¹¹

Після активації TPD у березні 2022 року біженці з України мають право на отримання посвідки на проживання, доступ до працевлаштування, освіти та охорони здоров'я, а також можуть вільно пересуватися країнами ЄС.¹² 10 жовтня 2022 року Міністр юстиції та внутрішніх справ ЄС Ілва Йоханссон оголосила, що TPD діятиме щонайменше до березня 2024 року.¹³

Понад 4 мільйони біженців зареєструвалися за TPD або подібними схемами, запровадженими в країнах, що не входять до ЄС. Масштаби прибулих створили значні проблеми для національних урядів і Європейського Союзу. Це важко практично реалізувати TPD, поки вони намагаються впоратися з ширшими економічними наслідками конфлікту, особливо на фоні недоліків у державних системах освіти, обмеженої доступності соціального житла та напружених мереж соціального захисту. Конфлікт в Україні та пов'язана з ним криза вартості життя викликають занепокоєння щодо того, що ЄС та його країни-члени можуть насилу досягти цілі Європейських гарантій щодо дітей – позбавити принаймні 5 мільйонів дітей від бідності до 2030 року.¹⁴

Реагування Save the Children на кризу в Україні

Після ескалації конфлікту в лютому 2022 року Save the Children посилила свої дії у відповідь на нього в Україні та Європі. В Україні Save the Children тісно співпрацює з партнерами, щоб надати життєво необхідну допомогу, включаючи їжу та воду, грошові перекази та безпечні місця для дітей і сімей, які були змушені покинути свої домівки або залишилися в пастці конфлікту. Станом на вересень 2022 року Save the Children надала безпосередню підтримку 345 759 людям в Україні, у тому числі 172 872 дітям.

Через кордон у Польщі, Румунії та Литві Save the Children охопила 178 000 людей, врятувавши життя, у тому числі 110 730 дітей. Крім того, європейські програми Save the Children на Балканах, у Данії, Фінляндії, Німеччині, Італії, Нідерландах, Норвегії, Іспанії, Швеції, Швейцарії та Великій Британії надали підтримку дітям-біженцям та їхнім родинам у вигляді психосоціальної підтримки, наданням зручних для дітей місць та допомоги дітям та їхнім сім'ям у влаштуванні та отриманні доступу до необхідних послуг.

Методологія: підхід та обмеження

Збір даних для цього звіту відбувався з липня по серпень 2022 року. У дослідженні застосовувався змішаний підхід із збором первинних і вторинних даних.

Онлайн опитування українських дітей та опікунів:

Українських дітей та їхніх опікунів попросили взяти участь в опитуванні, щоб поділитися своїм досвідом після виїзду з України, своїм почуттям приналежності до приймаючої громади, своїми надіями на майбутнє, а також своїми потребами. Перший розділ опитування містив запитання до опікунів. Другий розділ опитування містив зручні для дітей запитання. Опитані діти та опікуни були визначені за допомогою програм Save the Children та партнерських організацій.

- **Фокус-групи з дітьми:** З українськими дітьми у восьми країнах-учасницях були проведені якісні, глибокі групові обговорення. Діти та опікуни були визначені за допомогою програм Save the Children та партнерських організацій. У кожній країні було проведено мінімум одну фокус-групу. Там, де обговорення в межах всієї групи було неможливим, проводилися індивідуальні інтерв'ю. Фокус-група побудувала опитування для збору якісної інформації про досвід дітей щодо:
 - їхньої подорожі до країни, в якій вони перебували
 - їхнього сприйняття в приймаючій громаді та досвід дискримінації
 - типів послуг, які їм потрібні, щоб почуватися в безпеці, і їхня здатність отримати доступ до цих послуг
 - їхніх турбот та надій на майбутнє.

Рисунок 1

Кількість зареєстрованих біженців з України (вересень 2022 р.) порівняно з кількістю відповідей на опитування. Походження біженців, чий відповіді було записано: Портал даних УВКБ:

[Ситуація з біженцями в Україні](#)

● **Кабінетний аналіз відповідних даних і звітів:**

опитування та обговорення у фокус-групах були доповнені оглядом вторинної літератури для надання додаткового контексту та підтвердження результатів. Для огляду використано дані та статистичну інформацію з установ ООН, а також наявні дослідження благополуччя та прийому українців серед дорослих, а також порівняльний аналіз впливу криз у Сирії та Афганістані на біженців із цих країн.

Таблиця 1

Кількість обговорень у фокус-групах та учасників опитування за країнами

Країна дослідження	Кількість фокус-груп	Учасники опитування ¹⁵
Фінляндія	2*	37
Італія	1	52
Литва	1	107
Нідерланди	1	138
Норвегія	1	0 ¹⁶
Польща	1	450
Румунія	1	147
Швеція	1	56
Разом	9	987

* На додаток до фокус-груп було проведено одне індивідуальне інтерв'ю

Дослідження було спрямовано на дітей віком від 12 років, які були вимушено переміщені з України з лютого 2022 року та проживали у восьми країнах Європи: Фінляндія, Італія, Литва, Нідерланди, Норвегія, Польща, Румунія та Швеція. Для цілей цього аналізу Литва, Польща та Румунія віднесені до категорії країн-сусідів України, а решта віднесені до категорії країн призначення.

Дослідницький підхід був розглянутий і схвалений Комітетом з питань етики Save the Children. Відповідно до вимог GDPR учасникам надали інформаційні листи та повідомили, що їхня участь є добровільною, і вони можуть припинити співбесіду чи обговорення в будь-який момент. Було отримано письмову згоду дітей, батьків та опікунів. Ведучі пройшли інструктаж із проведення дослідження та забезпечення захисту, а також були зобов'язані дотримуватися політики захисту на рівні країни та механізмів направлення.

Ознайомлюючись із результатами дослідження, читач повинен враховувати наступні переваги та обмеження підходу.

Сильні сторони

- **Охоплює велику кількість дітей у Європі.**

Для цього дослідження були зібрані думки та досвід понад 1000 дітей та опікунів. Це дозволило отримати значний рівень інформації та посилити голоси дітей, щоб ми могли почути їхні погляди та досвід з перших рук.

- **Використовує змішаний підхід зі збором і аналізом кількісних і якісних даних.**

Кількісний і якісний підходи відповідають на різні питання (що або чому). Змішаний підхід забезпечує як широту, так і глибину інформації та зміцнює докази.

ГЛАДІЯ | Кіно та анімація

ЛИТВА | Далос Пацевічюс / Save the Children

Обмеження

- **Існує упередженість відбору, оскільки учасники являли собою спеціально сформовану вибірку.** Учасники були відібрані на основі існуючих зв'язків і мереж у країнах-учасницях Save the Children, тому не представляють загальну кількість українських дітей чи опікунів у приймаючій громаді. Дослідження може звітувати лише про досвід і погляди опитаних дітей і опікунів.

- **Існує упередженість вибірки, оскільки:**

- **Кожна країна має різний рівень прямої взаємодії з дітьми та опікунами.** Деяким представництвам Save the Children було легше, ніж іншим, охопити цільову аудиторію. Як наслідок, «голос» біженців у деяких країнах є голоснішим, ніж в інших, коли результати аналізуються в сукупності (див. рис. 1).
- **Усі опитані діти та опікуни були в країнах-членах Європейського Союзу.** Це означає, що вони мають однаковий доступ до захисту та послуг після активації Директиви ЄС про тимчасовий захист. Багато дітей втекли з України до країн Європи, які не входять до ЄС, зокрема до Росії, Молдови, Великобританії, Швейцарії та Норвегії.¹⁷ Однак ці діти не включені в дослідження.

БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ ПІСЛЯ ВИЇЗДУ З УКРАЇНИ

Ключові висновки

- Відчуття впевненості і щастя у дітей впали після виїзду з України.
- Діти зазвичай говорили, що вони хвилюються про майбутнє, почуваються неспокійними та самотніми.
- Мовний бар'єр, порушення повсякденних справ і звикання до нових місць є особливо складними.
- Діти повідомили про кращі загальні умови життя в країні призначення, ніж в Україні, зокрема чистіші вулиці, більше культурних заходів та доступ до природи.

Багато з мільйонів дітей, які втекли від насильства в Україні, переживають психологічні та емоційні наслідки війни. Якщо їх залишити без уваги або не надати їм належної уваги, вони можуть перерости в довгострокові психосоціальні або психічні розлади.

Наскільки війна вплинула на психічне здоров'я дитини, великою мірою залежить від підтримки, яку вона отримує від опікунів¹⁸. Але це також ускладнюється під час війни, оскільки надійні зв'язки часто порушуються, або самі опікуни можуть відчувати тривогу, засмучення або стурбованість.

Подорож до країни-притулку може створити додатковий стрес для дітей-біженців та їхніх опікунів. Після прибуття дітям може знадобитися пристосуватися до нової школи з незнайомою мовою, знайти групу однолітків, а в деяких випадках передчасно взяти на себе роль дорослого, що посилює стрес, занепокоєння та страх, які відчувають ці діти.

Як почувуються діти після виїзду з України

Більшість опитаних дітей (57%) сказали, що відчувають себе дещо або набагато менше щасливими після того, як покинули Україну. Найбільше страждають діти старшого віку (16 років і старше). Двоє з кожних трьох дітей старшого віку (66%) повідомили, що почувуються менш щасливими порівняно з 55% дітей молодшого віку. Не було суттєвої різниці за статтю.

Разом із нижчим загальним рівнем щастя серед дітей, їхній рівень впевненості також виявляється нижчим після виїзду з України. Більш ніж двоє з кожних п'яти дітей (44%) сказали, що почувуються дещо або набагато менш впевнено. Це підтверджується відповідями опікунів в опитуванні: 42% опікунів повідомили, що їхня дитина або діти виявляють менше впевненості після того, як покинули Україну, а 54% сказали, що їхня дитина або діти почувуються менш щасливими.

Крім того, значна частина опитаних опікунів заявила, що їхня дитина (чи діти) виявляє більше смутку (46%) або стала більш напруженою чи нервовою (53%) після виїзду з України. Діти старшого віку (віком від 16 років) значно частіше ніж діти молодшого віку стверджували, що почувуються менш впевнено (51% дітей старшого віку порівняно з 43% дітей молодшого віку).

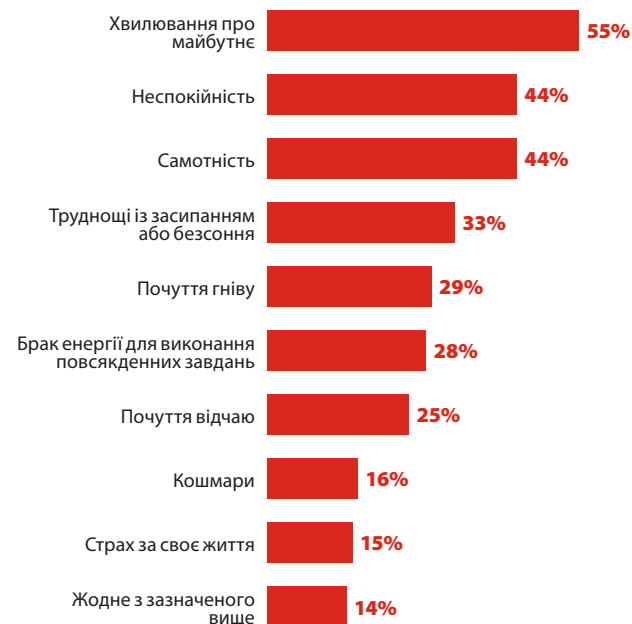
Діти, які стикалися з труднощами в новому середовищі, часто згадували, що вони вважали мовний бар'єр особливо важким разом зі змінами в їх розпорядку дня та проблемою звикання до нових місць.

На запитання, чи відчували вони будь-які негативні емоції за останній місяць, діти зазвичай відповідали, що вони хвилюються про майбутнє (55%), відчувають неспокій (44%) і самотність (44%). Старші діти (16 років і старше) переважно повідомили, що відчували більше тривоги (78% порівняно з 50% молодших дітей). Опікуни також повідомили, що вони відчувають постійну тривогу щодо майбутнього (76%), неспокій (58%) і почуття відчаю (54%).

Рисунок 2

Негативний досвід, про який повідомили діти, опитані за останній місяць (n=457)

Чи стикався(лась) ти з чимось із зазначеного нижче протягом останнього місяця?

Цей висновок перегукується з минулими дослідженнями новоприбулих дітей-біженців, які показали, що від 49% до 69% відчували підвищену тривожність, причому цей показник різко зростав, якщо принаймні один із батьків був підданий тортурам або якщо сім'ї були розділені.¹⁹

Обнадійливо те, що троє з чотирьох дітей (77%) заявили, що вони принаймні іноді говорять зі своєю родиною про те, що вони відчувають, і кожен четвертий (26%) розмовляє зі своїми батьками щодня, що вказує на наявність потужної мережі емоційної підтримки для багатьох. Більше того, близько половини опікунів (54%) повідомили, що вони частіше говорять зі своїми дітьми про те, що вони відчувають, після того як вони виїхали з України.

Діти, які брали участь у фокус-групах і повідомили, що почувуються щасливими у своїй приймаючій громаді, сказали, що це загалом тому, що в країні призначення кращі умови життя, зокрема чистіші вулиці, більше культурних заходів та доступ до природи. Одна дитина, яка брала участь у фокус-групі у Фінляндії, сказала: «Я думаю, що у Фінляндії є хороші люди. Вони завжди посміхаються. І завжди сортують сміття. Бережуть природу».

Дарія,* 12 років, та її мама Віра* живуть у Польщі з тих пір, як втекли з України.

Польща | Пон Бу / Save the Children

Віра розповіла: *«Ми були в бомбосховищі, а звітми евакуаційним поїздом поїхали до Львова. Це була дуже важка поїздка до Польщі. Ми були в такому нервовому стані, не знаючи, куди їдемо. Поїзд був набитий людьми та дітьми. Матері з дітьми сиділи на підлозі. Ми їхали майже весь день».*

Коли вони прибули до Польщі, вони зупинилися в місцевій родині, а Дарія відвідала літній табір за підтримки Save the Children, де вона вчила польську мову та отримала психосоціальну підтримку. Віра розповіла, що зараз Дар'я *«міцно спить»*. До цього вона могла говорити тільки про бомбосховища, про вибухи серед ночі. Так було, коли ми тільки приїхали сюди. Тепер... вона розповідає про табір і друзів».

Описуючи свій досвід у Польщі, Дарія сказала: *«Я б сказала, що розумію близько 60% того, що говорять польською. Можливо трохи менше. Я можу говорити, але не розумію всіх слів. Я знайшла нових друзів, і спілкування є набагато ширшим ніж просте перебування вдома».*

*Імена замінені на псевдоніми з метою збереження анонімності учасників.

Висновки щодо благополуччя дітей

Це дослідження показує, що діти-біженці з України мають значний ризик розвитку психологічних факторів, які спричиняють стрес.²⁰ Відповіді дітей, які брали участь у цьому дослідженні, ще раз підтверджують наслідки вимушеного переміщення та триваючої невпевненості щодо майбутнього, включаючи зниження рівня щастя та впевненості та посилення почуття тривоги та самотності. Ці почуття були більш поширеними та особливо гострими серед дітей старшого віку.

Уряди та соціальні служби можуть відігравати ключову роль у зменшенні цієї шкоди, надаючи адекватну психосоціальну підтримку та послуги з захисту дітей для біженців. Надання таких послуг для дітей та підлітків може здійснюватися в контексті школи в рамках первинної профілактики,²¹ забезпечення належної інтеграції підтримки психічного здоров'я в систему освіти.

ІТАЛІЯ | Кіно та анімація

НАВЧАННЯ ДІТЕЙ У ШКОЛАХ

Ключові висновки

- Близько третини (32%) опитаних дітей не відвідували школу між ескалацією конфлікту та літніми канікулами. Ще кожен четвертий (25%) відвідував школу лише онлайн.
- Діти, які відвідували школу (очно або онлайн), рідше казали, що почуваються самотніми.
- Приблизно кожна четверта дитина сказала, що не має наміру вступати до школи приймаючої громади на 2022-2023 навчальний рік або не впевнена, тому є ризик кинути навчання.
- Деякі діти стурбовані тим, що вони відстають від української навчальної програми, якщо вони відвідують місцеві школи.
- Деякі батьки сприймають своє перебування в приймаючій громаді як короткострокове, тому їм було б бажано, щоб їхня дитина не навчалася в місцевій школі.
- Діти молодшого віку (віком до 16 років), швидше за все захочуть вступити до школи, як очної, так і онлайн.

Забезпечення того, щоб понад два мільйони дітей, які втекли від конфлікту в Україні, отримували безпечну, інклюзивну та якісну освіту в країні призначення є серйозним викликом. Члени Європейського Союзу зобов'язані надавати українським дітям доступ до своєї системи освіти на тих же умовах, що й громадянам країни.²² Але урядам важко забезпечити зарахування дітей до школи, а країни з найбільшою кількістю біженців стикаються з найгострішими проблемами.

Мало вчителів мов, які б допомагали дітям з України вивчати мову країни перебування, а муніципалітети часто не мають фінансування для найму додаткового педагогічного персоналу для розширення можливостей класу, навіть якщо його можна було б знайти. Понад 13 000 шкільних вчителів покинули Україну та зараз проживають в інших країнах.²³ Багато хто подав заявки на роботу в системах шкільної освіти країни призначення²⁴, аале вони стикаються з адміністративними, практичними та мовними перешкодами.

«Ми не вчилися... ми жили в Києві, де була жахлива ситуація, і всі школи були закриті, і всі вчителі виїхали за кордон. Спочатку вони намагалися організувати дистанційне навчання, але це було успішно лише протягом приблизно 15 хвилин до того, як пролунала сирена, і нам потрібно було йти в підвал».

Дитина з фокус-групи у Фінляндії

Паралельно із зусиллями європейських урядів український уряд розробив інструкції для заохочення українських дітей до участі в онлайн-програмі дистанційного навчання, яка була розроблена у відповідь на пандемію COVID-19,²⁵ але кількість дітей, які активно використовують цю можливість, невідома.

У Польщі лише 41% українських дітей навчається в місцевій школі (182 245 дітей із 441 000 дітей віком від 5 до 17 років, які зареєстровані в країні).²⁶ У Португалії лише близько 4000 українських дітей навчаються в португальських школах у порівнянні з приблизно 15 000, які зареєстровані в Португалії.²⁷ У Фінляндії приблизно 68% українських дітей віком 7-15 років, які зараз зареєстровані в системі прийому, відвідували школу в серпні, коли розпочався навчальний рік.²⁸ Інші країни мають вищі показники зарахування: Швеція повідомила, що 80% дітей відвідують школу, і підкреслила, що більшість муніципалітетів можуть зарахувати більше учнів.²⁹

Румунія | Анна Пантелія / Save the Children

Відвідування та навчання у школі

Серед опитаних дітей більшість (62%) відвідували або закінчили неповну середню освіту в Україні.³⁰ Майже семеро з десяти (68%) сказали, що з моменту ескалації конфлікту в лютому 2022 року вони регулярно відвідували школу перед літніми канікулами. 37% були присутні особисто, 25% відвідували онлайн і 6% мали змішаний режим.

Можливість онлайн-навчання дозволила деяким дітям продовжити навчання та проходити його за українською національною програмою. Однак онлайн-навчання має чіткі обмеження. По-перше, після ескалації конфлікту онлайн-навчання багатьох дітей було перервано через недостатню кваліфікацію вчителів і проблеми з ефективним викладанням за надзвичайно складних обставин. Вчителі, які були готові викладати, встигали проводити уроки лише по кілька годин на день через спрацьовування сирен або обмежений доступ до Інтернету. По-друге, школа – це не лише уроки. Очна форма навчання підтримує розвиток дитини, психічне здоров'я та благополуччя шляхом розвитку соціальних навичок дітей, розвитку стосунків з однолітками та взаємодії з широким суспільством. Це особливо важливо для дітей-біженців, щоб допомогти їм інтегруватися в приймаючі суспільства.

«Ми чули багато хорошого про школу. Ми чули багато хорошого про шкільне харчування та хобі. І все організовано так, щоб діти хотіли ходити до школи. Ми дуже хочемо в школу. Я думаю, що тут школи кращі, ніж в Україні».

Дитина з фокус-групи у Фінляндії

Результати опитування свідчать про те, що значна частина українських дітей взагалі не відвідує школу після ескалації конфлікту. Близько третини (32%) опитаних дітей сказали, що до літніх канікул вони не відвідували школу ані очно, ані онлайн.

ROMANIA | Anna Pantelija / Save the Children

Деякі опитані опікуни надали перевагу онлайн-навчанням, а не вступу до школи в країні призначення. Один опікун із Нідерландів сказав: «Ми маємо дозволити дітям навчатися онлайн лише в українських школах. Не змушуйте їх навчатися офлайн у голландських школах».

Однак консультації, проведені у вересні 2022 року з національним персоналом програми Save the Children, викликали занепокоєння тим, що хоча багато дітей можуть бути зараховані до онлайн-навчання, мало дітей відвідують навчання регулярно. Вважається, що це частіше трапляється серед дітей, які живуть у тимчасових притулках або приймальних центрах, можливо, через обмежений доступ до Інтернету, обладнання та тихого простору для онлайн-навчання, а також серед сімей з низьким рівнем доходу.

Очна форма навчання ще менш імовірною, оскільки багато батьків сприймають своє перебування в приймаючій громаді як короткострокове або їхній статус захисту неясний, тому вони не хочуть зараховувати свою дитину до школи. Як сказав один опікун у Нідерландах: «Де ми будемо жити після 4 березня 2023 року?» Діти включатимуться в процес навчання, вивчатимуть мову, а далі?»

Проте освіта може пом'якшити почуття самотності дітей-біженців. Діти, які регулярно відвідували школу перед літніми канікулами, рідше казали, що почуваються самотніми. 41% дітей, які відвідували школу (онлайн або очно), сказали, що відчували себе самотніми протягом останнього місяця порівняно з 48% дітей, які не відвідували школу.

Намір йти до школи

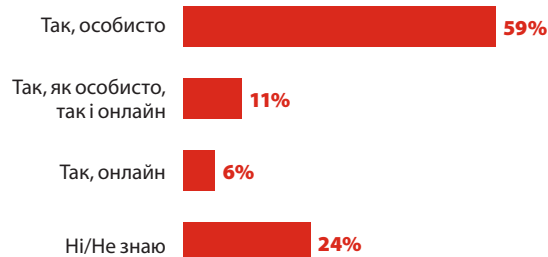
Троє з чотирьох (76%) опитаних дітей заявили, що мають намір вступити до школи приймаючої громади на 2022-2023 навчальний рік. 59% планували записатися особисто, 6% онлайн і 11% поєднували обидві форми навчання. Очна форма значно вища в країнах призначення (64%), ніж у сусідніх країнах (57%). Наприклад, менше половини (49%) опитаних дітей у Румунії мали намір вступити до школи там. Це може бути тому, що діти в сусідніх країнах все ще мають намір їхати далі або очікують повернення в Україну.

Незважаючи на те, що 76% дітей заявили, що мають намір піти до школи, це не означає, що вони зрештою її будуть відвідувати, як зазначено вище. І результати показують, що приблизно кожна четверта (24%) опитана дитина або не мала наміру вступити до школи приймаючої громади, або не була впевнена в цьому.

Рисунок 3

Опитані діти, які мають намір вступити до школи у 2022-2023 навчальному році (n=505)

Коли закінчуються літні канікули, чи збираєшся ти вступити до школи на наступний навчальний рік у своїй приймачій громаді?

Одне з пояснень цього пов'язане з потенційними відмінностями в рівнях шкільного навчання. Деякі діти та їхні батьки хочуть продовжувати відвідувати свою українську школу онлайн, щоб підтримувати зв'язки з українською системою освіти, де, як вони знають, буде застосовуватися система сертифікації та оцінювання. Ці діти побоюються, що, навчаючись у місцевих школах, вони потраплять до нижчих класів або їхні атестати не будуть дійсними після повернення в Україну.

«Я хотів би вільно володіти нідерландською, але хочу відвідувати українську школу».

Дівчинка, 13 років,
Нідерланди

Як сказав один учасник фокус-групи в Італії: «Я думаю, що я залишуся в Італії, але я хвилююся про втрату ще одного навчального року, я хвилююся про влаштування до школи. Цього року я хотів би надолужити той рік, який я вже втратив, але це буде важко. Я маю навчатись на другому році середньої школи, але якщо пощастить, мене запишуть на перший рік».

«Я розумію, що якщо я буду тут вступати в ліцей чи технікум, то це буде перший чи другий рівень, і якщо я буду продовжувати тут навчатися, то мені доведеться закінчити його, а отже, втратити кілька років свого життя. Це моє життя, і я не хочу втратити з нього жодного року».

Дитина з фокус-групи в Польщі

Молодші діти значно частіше бажали вступити до місцевої школи, ніж їхні старші однолітки. 80% дітей віком 15 років і молодше мали намір зареєструватися (63% очно, 5% онлайн і 12% - поєднання обох форм навчання). Це порівняно з 63% дітей віком від 16 років, які мали намір зарахуватися (42% очно). Це потенційно результат того, що старші діти хочуть працювати та бути фінансово незалежними замість того, щоб ходити до школи. Інші причини можуть бути пов'язані з більшими мовними бар'єрами та занепокоєнням щодо втрати часу на неукраїнську освіту, через що старші діти можуть відмовитися від вступу.

Досвід навчання в школах приймаючої країни

Доступ до освіти дає дітям можливість знайти друзів, розвинути самостійність, навички вирішення проблем і критичного мислення, а також покращити свою впевненість і самооцінку.³¹ Школа може бути сприятливим середовищем для того, щоб діти могли інтегруватися в приймаючі громади, вивчати місцеву мову та знаходити друзів – три головних пріоритети, які діти визначили для себе в цьому дослідженні.

Декілька дітей зазначили, що вони відчували побоювання щодо початку школи в новому навчальному році. Для деяких це було пов'язано з тим, що вони звикли до онлайн-школи. Для інших це тому, що їм тепер потрібно подорожувати набагато далі, ніж в Україні. Як сказала одна дитина: «Я звик жити за п'ять хвилин від школи. Тут я маю їхати на автобусі, а потім пересісти».

Для деяких дітей побоювання щодо повернення до школи пов'язані зі страхом знайомства з новими людьми: «Я трохи боюся знайомитися з новими людьми». Інші діти, особливо у Фінляндії, були в захваті від перспективи ходити до іншої школи та можливості якісніших уроків і (безкоштовних) обідів.³²

Висновки про навчання у школі

Результати цього дослідження висвітлюють дилеми, з якими часто стикаються діти та сім'ї переміщених осіб щодо освіти, особливо якщо вони не знають, як довго вони пробудуть у приймаючій країні. Багато в чому ці дилеми є більш гострими для сімей з України, ніж для інших сімей переміщених осіб, через можливість продовжити українську освіту онлайн.

Батьки та діти з України ймовірно й надалі матимуть бажання зберегти свій освітній прогрес, культуру та мову, водночас визнаючи важливість відвідування школи для розвитку дітей та адаптації до життя в країні перебування.

Проблеми наявності необхідних потужностей в деяких країнах ЄС є ключовим викликом, але інші перешкоди для доступу включають уявну розбіжність між шкільними атестатами України та приймаючих країн а також очікуваннями батьків і дітей щодо тривалості їхнього перебування в приймаючій країні. Усунення цих бар'єрів вимагатиме координації з українським урядом. Сім'ї потребують чіткішої інформації про те, як діти можуть переходити між різними системами освіти та професійного навчання.

Десятирічна Ірина* добре пам'ятає той день, коли пролунали сирени і їй довелося тікати з дому з мамою.

«[Мій тато], мабуть, був на роботі, тому що спочатку злякався, сильних вибухів, і подзвонив. Я дуже боялася за свою родину, за себе, за всіх своїх родичів, за бабусю і дідуся. Я була дуже налякана... Я боялася, що ракета влучить у наш і дідусевий дім», – розповіла Ірина Save the Children.

«Було десь четверта ранку. Мама мене швидко розбудила, ми почали швиденько пакувати речі. Ми сіли в машину і поїхали. Ми мали їхати до бабусі та дідуся, але не змогли. Ми пішли до друзів. І жили ми з ними близько місяця. А потім ми повернулися додому і вирішили поїхати, [приїхати] в цю країну [Румунію]».

Вона дуже переживає за тата та дідуся з бабусею, які ще в Україні. «У мене іноді навіть трохи болить серце, тому що я переживаю за всіх. Мені шкода, що вони чують ці сирени та вибухи».

РУМУНІЯ | Анна Пангелія / Save the Children

Але вона була задоволена відвідуванням літніх занять у своїй новій школі в Бухаресті, Румунія. «Мені дуже подобається, що тут усі доброзичливі та привітні. Ніхто не зустрічав мене злими чи косими поглядами. Мені тут комфортніше. Краще бути тут, ніж там вдома, сидіти з телефоном. А тут я вчуся, спілкуюся, просто мені тут не нудно».

*Імена замінені на псевдоніми з метою збереження анонімності учасників.

ПОЧУТТЯ ПРИЧЕТНОСТІ У ДІТЕЙ

Ключові висновки

- Близько половини дітей повідомили, що не мають друзів поряд. Лише 35% сказали, що знайшли там друзів.
- Очне відвідування школи є важливим способом знайти друзів для дітей.
- Хлопчики значно частіше ніж дівчата повідомляли про тугу за друзями в їхній місцевості.
- Батьки, як правило, залишаються головними особами, до яких звертаються, коли дітям потрібна допомога.
- Хоча діти визнавали відмінності в культурі, одязі та устрої життя в приймаючих країнах, вони загалом відчували, що їх приймають. Але кожна п'ята дитина та одна третина опікунів зазнавали дискримінації.
- Три основні речі, які дітям потрібні, щоб відчувати себе як вдома, це: друзі з приймаючої громади, можливість займатися спортом або хобі та вивчати місцеву мову.

Відносини та мережі підтримки

Відчуття причетності та зв'язку з іншими є вирішальними для благополуччя біженців, значущої інтеграції в приймаючу спільноту та загального задоволення життям.^{33,34} Проте трохи більше половини (53%) опитаних дітей сказали, що не мають друзів у приймаючій громаді. Результати показують, що це особливо стосується хлопчиків: лише 39% хлопців повідомили, що поруч із ними є друзі, порівняно з 47% дівчат.

Бажання возз'єднатися з друзями з України або знайти нових друзів у приймаючій громаді було постійною темою у відповідях дітей на це дослідження. Діти в країнах призначення (Фінляндія, Італія, Нідерланди та Швеція) частіше повідомляли про те, що вони мають друзів (54%), ніж діти в сусідніх з Україною країнах (Польща, Румунія та Литва), з яких лише 39% повідомили, що поруч із ними є друзі. Цілком можливо, що діти в сусідніх країнах не мають наміру залишатися так довго, тому витрачають менше зусиль на розвиток дружби.

Рисунок 4

Відсоток дітей, які повідомили, що мають друзів у приймаючій громаді (n=485)

Майже всі діти (95%), які сказали, що знайшли друзів після виїзду з України, стверджують, що ці друзі – інші діти з України. 35% дітей сказали, що подружилися з дітьми з країни перебування. Більше половини (54%) зустрічали своїх друзів у школі чи навчальному центрі. Це означає, що регулярне особисте відвідування школи може бути важливим способом знайти друзів.

На підтвердження цього майже половина (49%) дітей, які регулярно відвідували школу перед літніми канікулами, сказали, що вони мали друзів у своєму оточенні, порівняно з 38% тих, хто не відвідував школу.

Батьки переважно залишаються головними особами, до яких звертаються діти. Приблизно дев'ять із десяти (87%) дітей сказали, що покладаються на своїх батьків, коли їм потрібна допомога.

«Все стало набагато краще, стало набагато легше спілкуватися – немає сварок, немає на це часу».

Дитина з фокус-групи у Румунії

У багатьох дітей в Україні залишаються тато, бабуся, дідусь, старші брати. Однак, коли їх запитують, більшість дітей не вважають, що конфлікт в Україні суттєво вплинув на їхні стосунки з членами родини, які залишилися в Україні. Зазвичай вони можуть підтримувати зв'язок по телефону або онлайн, за винятком районів, де точаться запеклі бої.

Деякі діти згадували про напружені стосунки з членами родини через політичні розбіжності, що призвело до припинення спілкування. Інші вважали, що стосунки з членами родини, які перебували з ними в приймаючій країні, дещо змінилися, оскільки сім'ї стали проживати тісніше. Старші діти сказали, що вони відчували, що вони повинні змінити свою поведінку через зміни обставин, наприклад, надати більш практичну та емоційну підтримку матері. Один підліток, який брав участь у фокус-групі в Нідерландах, сказав: *«Іноді я думаю, що ця війна зблизила нас».*

Включення в місцеву громаду

Майже половина (47%) дітей сказали, що вони не впевнені або не мають твердої думки щодо того, чи почуватися вони причетними до приймаючої спільноти. Решта 53% більш-менш однаково розподілені щодо того, чи відчувають вони себе причетними чи ні, можливо, через короткий проміжок часу, протягом якого багато з них перебували в приймаючій країні (у середньому близько семи місяців на момент збору даних).

Три основні речі, які дітям потрібні, щоб відчувати себе як вдома, це: друзі з приймаючої громади (57%), можливість займатися спортом або своїми хобі (56%) та вивчати місцеву мову (54%). У дослідженні, проведеному УВКБ ООН, біженці з України часто вказували на останнє як на важливий фактор для доступу до ринку праці та можливостей для отримання освіти.³⁵

За цими трьома першими потребами слідує потреба в належному житлі. 47% дітей сказали, що хочуть знайти квартиру для своєї родини, той час як 43% хочуть мати власну спальню або ділити кімнату з братом або сестрою.

РМУНІЯ | Організація Save the Children

«Спочатку [у нас] не було друзів, і без спілкування було важко».

Дитина з фокус-групи в Нідерландах

Особливий інтерес викликає важливість дружби для хлопців, які значно частіше повідомляли про сильне бажання мати друзів в приймаючій громаді (64% порівняно з 52% дівчат).

Хоча діти визнавали, що в приймаючих країнах існують відмінності в культурі, одязі, темпераменті та устрої життя, вони загалом відчували, що їх приймають. Багато дітей, які брали участь у фокус-групах, відчули, що їх приймаюча країна була дуже гостинною та намагалася допомогти, особливо щодо забезпечення матеріальними речами першої необхідності, такими як одяг чи меблі.

Незважаючи на те, що загалом відчували гостинність, меншість дітей згадали, що відчували ворожість з боку інших. Кожна п'ята дитина (21%) з опитаних сказала, що зазнавала дискримінації. Майже половина (45%) з них стикалися з дискримінацією на вулиці чи по сусідству. Одна дитина навіть натякнула на переслідування з боку працівника поліції.

Діти старшого віку частіше казали, що зазнавали дискримінації: 27% дітей віком від 16 років повідомили про дискримінацію порівняно з 20% дітей молодшого віку. Цілком можливо, що українські діти зазнають більшої дискримінації, оскільки конфлікт триватиме, суспільні ресурси стають більш обмеженими, і вони будуть більше спілкуватись з місцевим населенням.

Одна третина опікунів (34%) також зазначили, що вони зазнавали дратування або дискримінації. Більше половини з них відчули це, намагаючись знайти будинок (55%).

Мережі підтримки опікунів

Близько двох третин (65%) опікунів залишили одного чи кількох батьків в Україні. Близько половини (47%) вважають, що в країні перебування у них є хтось, хто може їм допомогти. Цей показник зростає до 65% для опікунів, які проживають у країнах призначення, тоді як лише 41% опікунів у сусідніх країнах вважають, що їм є на кого покластися. Ті, хто відчуває, що можуть зв'язатися з кимось у країні перебування, зазвичай покладаються на підтримку національного уряду (50%), громадських організацій (44%) та друзів з України (41%).

Висновки щодо почуття причетності у дітей

Почуття причетності – це сильне почуття, яке може допомогти дітям та їхнім сім'ям відчути себе осілими в новій країні після того, як їх примусово виселили з дому. Діти в цьому дослідженні підкреслили, що вивчення мови, наявність місць, де вони можуть насолоджуватися розважальними заходами, і відвідування школи є ключовими способами почати почувати себе як вдома в приймаючих громадах.

Важливість почуття причетності була підкреслена директором Unità Operativa di Neuropsichiatria dell'Infanzia e dell'Adolescenza (UONPIA) Фонду IRCCS Ca' Granda Ospedale Maggiore Policlinico в Італії, який розказав Save the Children, що *«застосовується принцип, за яким гостинність і увага, яку вони отримують у своїй приймаючій країні, а також у людей, які їх оточують, допомагають [біженцям] зберегти відчуття власної ідентичності та надію на майбутнє»*.

Хоча соціальна напруженість, здається, ще не стала проблемою для більшості біженців з України, прийом і солідарність, які виявляють європейські країни з лютого, не слід сприймати як належне, особливо в контексті кризи вартості життя та соціального та політичного тиску. Дослідження Save the Children із сирійськими дітьми в Туреччині підкреслює важливість підвищення обізнаності приймаючої громади для боротьби з неправильними уявленнями та упередженим ставленням.³⁶

ЩО ДІТИ КАЖУТЬ ПРО ТЕ, ЩО ЇМ ПОТРІБНО

Ключові висновки

- Діти сказали, що найголовніше, що їм потрібно – це місце, де можна зустрітися з друзями, зайнятися хобі та отримати медичну допомогу.
- Однією із згадуваних речей, які б полегшили їм життя зараз, є власна кімната чи окрема квартира для родини.
- Діти сказали, що найбільшими перешкодами для доступу до послуг є недостатня обізнаність про те, що доступно, недоступність послуг їхньою мовою та висока вартість послуг.
- Більшість опікунів не знають, де шукати підтримки для своїх дітей. Переважна більшість тих, хто скористався послугами, повідомляє про корисність розважальних заходів для дітей, за якими йдуть заходи, спрямовані на благополуччя дитини.

Доступ і перешкоди в отриманні послуг

Діти, які брали участь у опитуванні, повідомили, що їм потрібні місця для занять хобі (51%), зустрічей з друзями (31%) та отримання медичної допомоги (29%), але наразі вони не мають доступу до них. Діти молодшого віку (віком до 16 років) частіше казали, що їм потрібно місце для занять хобі (53% порівняно з 43% дітей старшого віку). Старші діти, з іншого боку, вказали, що вони хочуть отримати доступ до послуг для роботи.

Близько третини (36%) дітей сказали, що недостатня обізнаність про доступні послуги (такі як охорона здоров'я, освіта чи житло) була причиною того, чому вони скористалися потрібною послугою. Іншими причинами були відсутність послуг на їхній мові (28%) або їх висока вартість (27%).

Відсутність знання про те, де можна знайти послуги, здається, є особливою проблемою для Румунії (56%) та Нідерландів (51%). Ці висновки підтверджуються нещодавніми дослідженнями УВКБ ООН серед дорослих біженців, у яких деякі біженці з України відзначили труднощі з пошуком надійної та актуальної інформації про послуги та можливості працевлаштування.³⁷

Рисунок 5

Що на думку дітей їм потрібно, але до чого вони наразі не мають доступу (n=497)

Чи є якісь послуги, які тобі потрібні, або до яких ти потребуєш доступу, але не маєш його?

РУМУНІЯ | Льюїс Хан / Save the Children

«Потрібен безкоштовний репетитор з польської мови, тому що сім'я велика і мамі буде важко за все платити».

Дівчина, 17 років
Польща

Постійний потік нових біженців і той факт, що центри прийому часто розташовані у віддалених районах, означає, що сім'ям важко дістатися до шкіл і послуг, які їм потрібні. Однак інші вітають можливість отримати доступ до послуг, які недоступні вдома: *«Я хочу грати в хокей, а в Україні цього робити не можна».*

Діти старшого віку значно частіше, ніж діти молодшого віку, стверджували, що вони не знають, де знайти необхідні їм послуги (43% порівняно з 34% відповідно). Подальший аналіз показує, що це може бути пов'язано з тим, що старші діти шукають можливості працювати, що не є ключовим напрямком для багатьох центрів прийому. 27% дітей віком від 16 років заявили, що вони хочуть або мають отримати доступ до послуг, щоб знайти роботу, порівняно з лише 6% дітей віком до 15 років.

Стосовно медичної допомоги кілька дітей висловили занепокоєння щодо тривалого очікування в медичних центрах або відсутності перекладачів. Одна дитина у Фінляндії сказала: *«Моя мама пішла до лікаря. Не було перекладача. Вона просто сиділа там дві години, і нічого не сталося. І [лікар] сказав щось, чого мама не зрозуміла, і що їй потрібно почекати два місяці».*

Кілька дітей також говорили про важливість доступу до житла з достатнім простором для їхніх сімей. Особливо старші підлітки зазначили, що хочуть мати простір, який вони могли б назвати своїм. Діти також часто говорили, що вони хотіли б мати більший доступ до ІТ-ресурсів, таких як ноутбук або планшет, щоб мати змогу навчатися через Інтернет та спілкуватися з іншими.

Що потрібно опікунам

Більшість опікунів не знають про послуги, які надаються їхнім дітям. Троє з п'яти опікунів (59%) заявили, що не знають, де шукати підтримки для своїх дітей. Лише 41% опікунів знали про послуги в їхній громаді, спрямовані на підвищення благополуччя дітей.

Обізнаність про доступні послуги особливо низька в Нідерландах, де 68% не знають про доступну підтримку, а також у Фінляндії (66% не знають) і Польщі (65% не знають).

«Наші чотири родини живуть в одному будинку. Це дуже важко. Моя кімната найменша, звукоізоляція погана, чужі діти весь час кричать, і я не маю можливості побути в тиші».

Дівчина, 17 років,
Нідерланди

Однак опікуни, які користувалися місцевими послугами, переважно повідомили, що розважальні заходи для дітей були корисними (68%), за ними йдуть заходи, спрямовані на покращення благополуччя дітей (54%). Розважальні заходи були визнані здебільшого корисними у Швеції (88%) та Литві (78%). Заходи, спрямовані на благополуччя дітей, були визнані здебільшого корисними у Швеції (73%) та Фінляндії (67%).

РІМУНІЯ | Організація Save the Children

РІМУНІЯ | Ізобел Терріф / Save the Children

Висновки про те, що потрібно дітям

Незважаючи на те, що українські діти та їхні опікуни відчувають гостинність у приймаючих країнах і громадах, подолання культурних і мовних відмінностей і створення значущої дружби все ще може бути складним завданням. Встановлення відчуття нормальності через повсякденну діяльність, таку як хобі, може зіграти вирішальну роль у забезпеченні благополуччя дітей і надання підтримки опікунам для існування у нових складних обставинах.

Інформаційні кампанії для підвищення обізнаності про доступні послуги – зокрема, місця для занять хобі та зустрічей з іншими, більш постійні варіанти житла та доступ до медичної допомоги – можуть допомогти дітям-біженцям та їхнім опікунам отримати доступ до основних послуг і легше інтегруватися в місцеву громаду.

ЯКІ У ДІТЕЙ СПОДІВАННЯ НА МАЙБУТНЄ

Ключові висновки

- Більшість дітей та опікунів хочуть колись повернутися в Україну, але мало хто планує зробити це в найближчі шість місяців.
- Бажання повернутися менше серед старших дітей, які часто згадували, що хотіли виїхати з України ще до конфлікту.
- Ідея повернення в Україну викликає у дітей численні емоції, починаючи від радості знову побачити сім'ю і закінчуючи страхом за свою безпеку та занепокоєнням щодо того, як країна могла змінитися внаслідок конфлікту.
- Найближчими пріоритетами дітей є знайти друзів і отримати доступ до можливостей займатись своїми хобі чи спортом. У довгостроковій перспективі діти хочуть бачити мир у своїй країні і врешті-решт повернутися.

Повернення в Україну

Більшість дітей та опікунів, які брали участь у цьому дослідженні, хочуть колись повернутися в Україну. Троє з чотирьох опитаних дітей (75%) висловили таке бажання, а 18% сказали, що невпевнені. Лише 7% сказали, що не мають наміру повертатися. Як сказала одна дитина у Фінляндії: «Через рік я буду вдома в Одесі, питиму колу та гратимусь на ПК».

Діти старшого віку (віком від 16 років) рідше говорили, що хочуть повернутися (66%), ніж діти молодшого віку (77%).

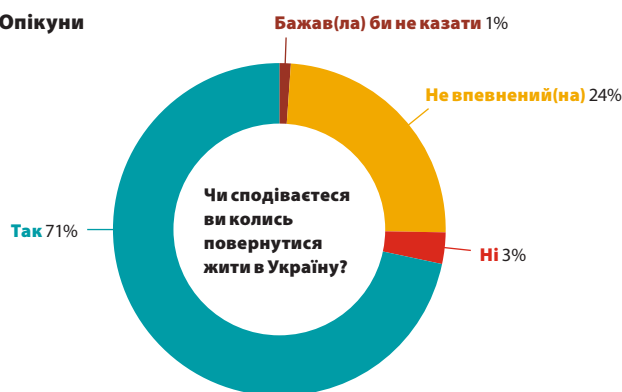
Подібним чином 71% опікунів сподіваються зрештою повернутися в Україну, хоча вони, здається, менш впевнені у своїх планах на найближче майбутнє. Лише 22% сказали, що планують повернутися протягом наступних шести місяців. Майже половина (47%) не визначилися, а решта 30% не мають наміру повертатися. Це значною мірою узгоджується з результатами нещодавнього опитування, проведеного УВКБ ООН,³⁸ хоча опікуни, опитані Save the Children, здаються трохи більш оптимістичними щодо їхнього можливого повернення.

Рисунок 6

Діаграма 1: Сподівання дітей колись повернутися в Україну (n = 457)

Діаграма 2: Опікун* сподівається колись повернутися в Україну (n=849).

Діаграма 3: Плани опікунів щодо повернення в Україну в найближчі шість місяців (n = 606)

Діти**Опікуни**

Переважає більшість (75%) дітей, які сподіваються колись повернутися в Україну, радіють ідеї повернення, але половина (51%) також хвилюється за свою безпеку. Приблизно двоє з п'яти старших дітей (39%) також хвилюються про те, як могла змінитися їхня рідна країна після того, як вони виїхали.

Серед підлітків, які не бажають повертатися в Україну, найчастіше називають такі причини: бажання залишитися в країні, де вони зараз живуть (48%), наявність поганих спогадів про ескалацію кризи (44%) та хвилювання щодо безпеки (44%) в Україні. Третина (32%) дітей, які не бажають повертатися, заявили, що сподівалися виїхати з України ще до кризи.

«Мені тут комфортно і мені дуже подобається, тут (оскільки я із села) набагато більше можливостей... для навчання та праці, тут також моя родина та друзі. А поки я планую залишитися тут».

Дитина з фокус-групи в Польщі

Коли їх запитали, що сприятиме кращій інтеграції в їхню нинішню громаду, опікуни повторили прохання дітей вивчати мову. Переважає більшість трьох із чотирьох опікунів (76%) повідомляють про бажання вивчити мову, щоб почуватися як вдома. Далі йдуть пошук роботи (58%), наявність друзів із країни перебування (52%) і життя у звичайному будинку чи квартирі (51%).

«[Найбільш корисним для того, щоб я почувався як вдома] було б житло. Польща дала нам притулок, але через 2,000 місяці я більше не маю житла; Мені потрібно або сплатити понад 416 злотих (416 євро), або залишити країну. У мене таких коштів немає, а не знаючи мови заробити українцю тут нелегко – все доводиться витратити на житло».

Жінка-опікун,
Польща

«[Я хотів би] стабільності: житло для мене та моєї родини з окремою кімнатою для мене, навчання та друзі, з якими можна проводити час, і вивчення мови»

Хлопчик, 12 років,
Фінляндія

Близько половини опитаних опікунів також зазначили важливість наявності своїх місцевих друзів (52%), безпечного та належного житла (51%) та доступу до школи чи дитячого садка для своїх дітей (46%).

Подібним чином діти сподіваються вивчити місцеву мову (54%), знайти друзів із приймаючої громади (57%) і мати можливості для відпочинку (56%). Діти також зазначили, що вони сподіваються жити в нормальному будинку, або мати кімнату для себе, або яку вони ділитимуть лише з братами і сестрами. Третина (34%) опитаних дітей бажають відвідувати школу разом з іншими учнями.

«Я думаю, що знайду багато друзів, українців і фінів, я вивчу фінську мову і ми зможемо обговорювати все фінською. Я знову почну ходити до школи. І я отримаю більше інформації про Фінляндію та про те, як поводитися у Фінляндії».

Дитина з фокус-групи
Фінляндії

РУМУНІЯ | Міхаела Опрісан / Save the Children

РУМУНІЯ | Організація Save the Children

Надії та потреби дітей на майбутнє

Діти мали різні прогнози щодо того, що станеться в їхньому житті протягом наступного року, але більшість учасників обговорень у фокус-групах дивились у своє майбутнє з надією. Переважно вони зосереджувалися на повсякденних можливостях, таких як доступ до занять хобі та можливості вивчити місцеву мову в країні перебування.

Багато респондентів згадували, що сподіваються навчатися, щоб отримати роботу та можливості в майбутньому. Проте дехто також висловив занепокоєння з приводу переривання їхнього навчання. Багато хто також говорив про бажання повернутися в Україну, якщо конфлікт припиниться.

Відповідаючи на питання про їхнє найважливіше бажання на майбутнє, діти, які брали участь у цьому дослідженні, переважно віддають перевагу миру в рідній країні та можливості повернутися додому.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Результати цього дослідження показують, що політика та практика європейських урядів мала значний позитивний вплив на дітей, які втекли з України. Більшість дітей, які брали участь у цьому дослідженні, відчувають себе бажаними в приймаючій країні та мають надію на майбутнє.

Проте результати також показують, що потрібне оновлене відчуття невідкладності, щоб діти з України могли повною мірою користуватися своїми правами на захист, охорону здоров'я та освіту, а також посправжньому процвітати в приймаючих країнах. Той факт, що кожна четверта опитана дитина не має наміру вступати до місцевої школи, має спонукати ЄС і національні уряди до дій, особливо враховуючи взаємозв'язок між відвідуванням школи та благополуччям дитини.

Це відчуття невідкладності має поєднуватися з довгостроковими роздумами та плануванням, враховуючи, що небагато біженців з України планують повернутися додому найближчим часом. Українські діти-біженці мають велике бажання належати до своїх нових громад і створити відчуття нормального життя у своєму повсякденному житті. Це необхідно для їхнього благополуччя та розвитку.

РУМУНІЯ | Міхаела Опрісан / Save the Children

Для цього ЄС та європейські держави мають вжити таких заходів:

Забезпечити довгостроковий захист та соціальні послуги для біженців з України

- Зобов'язатись надавати захист усім біженцям з України, доки тривають військові дії в країні, і до тих пір, поки не буде безпечно повернутися, шляхом продовження TPD або подібних програм захисту.
- Забезпечити, щоб національні плани дій Європейської гарантії щодо дітей включали дітей з України, зокрема у сферах освіти, житла та підтримки психічного здоров'я. Внести корективи в плани, щоб це забезпечити, якщо вони вже були подані.
- Виділити нове та спеціальне фінансування для розширення соціального житла, придатного для довготермінового перебування, до якого мають доступ біженці.
- Переконатись, що біженці мають доступ до інформації про послуги та можливості, які є важливими для їхнього повсякденного життя (наприклад, як отримати доступ до медичної допомоги, записатись до місцевої школи та отримати доступ до можливостей відпочинку), зрозумілою мовою та у зрозумілому і доступному форматі.
- Збільшити можливості спеціалізованої підтримки психічного здоров'я, щоб допомогти сім'ям подолати психологічний вплив конфлікту та тривалого переміщення.

Забезпечити, щоб всі діти українських біженців навчалися в школах

- Інвестувати у швидке розширення можливостей національних систем освіти з метою забезпечення максимально швидкого зарахування усіх дітей-біженців з України. Забезпечити їм вільний доступ до шкільних матеріалів, книг, їдальні та транспорту.
- Забезпечити інформування біженців з України про своє право на доступ до освіти в місцевій системі, у тому числі середньої спеціальної та вищої освіти.

РУМУНІЯ | Анна Пантелія / Save the Children

- Заохочувати та підтримувати українських дітей-біженців вступати до очного навчання, якщо вони цього бажають, щоб підтримати їхнє психосоціальне благополуччя та розвиток важливих соціальних навичок, а також дати змогу українським дітям спілкуватися з місцевими однолітками.
- Зміцнити спроможність вчителів забезпечити інтеграцію учнів з різним походженням і мирне співіснування в культурно та мовно різноманітних класах.
- Докласти зусиль, у тому числі в координації з українським урядом, для того, щоб українські діти-біженці могли зберегти свої культурні та мовні зв'язки з Україною під час відвідування школи в приймаючій країні.
- Інтегрувати відповідну та належну психосоціальну підтримку та служби захисту дітей з освітою, що базується на потребах дитини, особливо там, де є сконцентровані учні-біженці.
- Надати інформацію про еквівалентність атестатів місцевої та української системи освіти.
- Держави ЄС, які мають належні потужності в межах своїх національних освітніх систем, повинні надавати інформацію біженцям в інших країнах ЄС, які мають менші потужності, щоб допомогти їм прийняти обґрунтовані рішення щодо свого місця проживання.

Надавати підтримку в інтеграції українських дітей-біженців у приймаюче суспільство

- Проведення спортивних, музичних та інших заходів для дітей біженців, інтегрованих з місцевим населенням.
- Субсидування та підтримка доступу для малозабезпечених домогосподарств, щоб жодна дитина не залишилася позаду.
- Забезпечення мовної підтримки для дітей-біженців та їхніх опікунів, а також інші підготовчі заняття для учнів, які вступають до місцевої системи освіти, та культурних посередників.
- Організація вільного часу таким чином, щоб вони відповідали віку та статі, з урахуванням інвалідності та відповідали потребам і пріоритетам дітей, у тому числі підлітків.

РУМУНІЯ | Льовіс Хан / Save the Children

ДОДАТОК УЧАСНИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Демографія дітей-учасників

- У дослідженні брало участь більше дівчат, ніж хлопців.
- Найбільша частка дітей у віці 12-16 років із середнім віком 13 років.
- Діти, які брали участь в опитуванні, найчастіше подорожували зі Східної України або Центральної та Північної України. До першої трійки регіонів походження увійшли Кіровоградська (15%), Дніпропетровська (10%) та Донецька (10%).

Демографія учасників-опікунів

- Опікуни були переважно жінками (95%).
- Більшість опікунів (97%) були батьками або вітчимами (мачухами) дитини (дітей), за яких вони відповідали в країні перебування. Більшість були відповідальними за 1 або 2 дітей (89%). 11% відповідали за 3-5 дітей. Середній вік дітей, за яких вони відповідали, становив 10 років.
- Майже всі опікуни (95%) залишили членів родини в Україні. 65% залишили батьків або вітчима (мачуху), 35% залишили бабусь і дідусів, а 34% залишили подружжя або партнера. Інші згадували братів, тіток і дядьків, які залишилися.

Ситуація в приймаючих громадах

- Більшість дітей прибули до приймаючої громади в березні 2022 року після ескалації конфлікту в Україні в лютому 2022 року.
- Переважну більшість у дорозі супроводжувала мати. Лише 2% приїхали до приймаючої країни самостійно.
- Зазвичай вони живуть з матір'ю, іноді з обома батьками та з братами і сестрами.
- Діти та їхні опікуни проживають в орендованих будинках і квартирах, а також гуртожитках або центрах прийому біженців.

- 1 Агентство ООН у справах біженців (УВКБ ООН) (2022) [Ситуація з біженцями в Україні \(unhcr.org\)](#).
- 2 УВКБ ООН (2022) [Реєстрація PESEL](#). 182 245 українських дітей були зараховані до польських шкіл із 441 000 дітей віком від 5 до 17 років, які були зареєстровані в країні (сайт доступний 24 жовтня 2022 року).
- 3 Міністерство освіти і науки України (2022) [Огляд сучасного стану освіти і науки в Україні в умовах російської агресії](#). Станом на вересень лише близько 4000 українських дітей навчалися в португальських школах з приблизно 15000 дітей, зареєстрованих у країні.
- 4 Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) (2022) [Підтримка українських біженців житлом у приймаючих країнах](#).
- 5 Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) (2022) [Україна: оновлена інформація про жертви серед цивільного населення 22 серпня 2022 року](#).
- 6 УВКБ ООН (2022) [Ситуація з біженцями в Україні](#).
- 7 УВКБ ООН (2022) [Надзвичайна ситуація в Україні](#).
- 8 Регіональний план реагування на проблему біженців у зв'язку з ситуацією в Україні, червень 2022 року.
- 9 Міжнародна організація з міграції (МОМ) (2022) [МОМ допомагає повернутися додому майже 100 громадянам третіх країн, які тікають від війни в Україні](#).
- 10 УВКБ ООН (2022) [Ситуація з біженцями в Україні](#).
- 11 ТРД є «винятковим заходом для надання негайного та тимчасового захисту у разі масової хвилі або неминучої масової хвилі переміщених осіб». [Тимчасовий захист](#) Європейської комісії
- 12 Максимальний термін ТРД становить три роки. Спочатку він діє протягом одного року та може бути продовжений на другий рік, а потім ще на два шестимісячні періоди. Він може завершитися до цього строку на підставі висновку кваліфікованої більшості Ради на основі пропозиції Європейської комісії.
- 13 [Прес-брифінг](#) Ніколаша Шміта та Ільви Йоханссон, Європейська Комісія,
- 14 Дивіться доповідь Save the Children (2022) [Діти на першому місці: Пріоритети в реагуванні ЄС на конфлікт в Україні](#)
- 15 Не всі учасники відповіли на всі запитання опитування, але відповіді були визнані дійсними для проведення аналізу. В результаті спостерігаються відмінності в розмірах бази для різних питань.
- 16 Норвегія не брала участі в оглядовому компоненті дослідження через інші дослідницькі дії, що тривають у країні.
- 17 УВКБ ООН (2022) [Ситуація з біженцями в Україні](#)
- 18 ВООЗ (2022) [Здоров'я дітей біженців і мігрантів](#)
- 19 Британський медичний журнал (2002) [Психічне здоров'я дітей-біженців: Архіви захворювань у дитинстві 2002; 87: 366](#).
- 20 Це схоже на висновки в інших контекстах. Наприклад, Британський медичний журнал (2002) [Психічне здоров'я дітей біженців Архіви хвороб у дитинстві 2002;87:366-370](#).
- 21 Там само.
- 22 Стаття 14, Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року.
- 23 Міністерство освіти і науки України (2022) [Огляд сучасного стану освіти і науки в Україні в умовах російської агресії \(5-25 вересня 2022 р.\)](#).
- 24 Наприклад, до березня 2022 року понад 3500 вчителів з України подали заявки на роботу в польських школах. Dziennik Gazeta Prawna [Czarnek: 3 500 українських вчителів зголосилися працювати у польських школах](#), 30 березня 2022 р. (примітка: джерело польською мовою).
- 25 Міністерство освіти і науки України (2022) [Як організувати навчання українських дітей за кордоном: ПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ](#)
- 26 УВКБ ООН (2022) [реєстрація PESEL](#)
- 27 Міністерство освіти і науки України (2022) [Огляд сучасного стану освіти і науки в Україні в умовах російської агресії](#)
- 28 Національне агентство освіти Фінляндії [На початку осіннього семестру майже 5600 українців розпочали дошкільну освіту та навчання](#), 31 серпня 2022 року (примітка: джерело фінською мовою).
- 29 Шведське національне агентство з питань освіти [Діти з України в початкових та середніх школах Швеції](#), 29 вересня 2022 року (примітка: джерело шведською мовою).
- 30 Неповна (або базова) середня освіта включає 5-9 класи для дітей віком 10-15 років.
- 31 УВКБ ООН (2016) [Відсутнє: освіта біженців в умовах кризи](#)
- 32 Один психолог, якого опитали в Італії, зазначив, що приймальні центри (і школи додаткового навчання) повинні знати про те, який вплив може мати надання дітям незнайомиї їжі, оскільки це може призвести до того, що діти не їдять. «Батьки скаржаться, що їхні діти часто не їдять по кілька днів, тому що звикли до іншої їжі». Він зазначив, що для дітей, які виїхали з України після квітня і пережили війну, це часто менш актуально, тому що вони «розуміють, що таке залишати домівку».
- 33 Проект RESPOND (2017-2020) [Багаторівневе управління масовою міграцією в Європі та за її межами](#).
- 34 Save the Children (2021) [Будь-де, крім Сирії: Як 10 років конфлікту залишили сирійських дітей-переселенців без відчуття дому](#).
- 35 УВКБ ООН (2022) [Життя в очікуванні - профілі та наміри біженців з України](#)
- 36 Save the Children (2021) [Оцінка задіяння молоді в Туреччині: Розуміння сприйняття, проблем та потреб молоді біженців та приймаючої спільноти](#).
- 37 УВКБ ООН (2022) [Життя в очікуванні - профілі та наміри біженців з України](#).
- 38 УВКБ ООН (2022) [Життя в очікуванні: Профілі та наміри біженців з України](#).

РУМУНІЯ | Льюїс-Хан / Save the Children

Польща | Pol By / Save the Children

Save the Children

Опубліковано

Save the Children International
St Vincent House
30 Orange Street
Лондон
WC2H 7HH
United Kingdom
+44 (0)20 3272 0300
www.savethechildren.net

Вперше опубліковано листопада 2022 року

© Save the Children 2022

Ця публікація захищена авторським правом, але може бути відтворена будь-яким способом без сплати авторської винагороди з навчальною метою, але не для перепродажу. Для копіювання за будь-яких інших обставин необхідно отримати попередній письмовий дозвіл від видавця, за який може стягуватися плата.